

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 16 Sayı: 43 Nisan 2023

Yayın Geliş Tarihi: 26.09.2022 Yayına Kabul Tarihi: 26.03.2023

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1180192>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Demir, K. (2023). II. Meşrutiyet Döneminde İşçi Sorunlarına Millî Bakış Açısıyla Yaklaşan Bir Dergi: Say U Amel.

Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (43), 51-90.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE İŞÇİ SORUNLARINA MİLLİ BAKIŞ AÇISIYLA YAKLAŞAN BİR DERGİ:

SAY U AMEL

Kenan DEMİR*

Öz

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle basında bir canlanmaya yaşanmış art ardına birçok dergi çıkmıştır. Bu doğrultuda 1910'da *Say u Amel* çıkmıştır. Çalışmanın amacı, derginin tüm sayıları ışığında yayım politikasını belirlemektir. *Say u Amel*, bir işçi dergisi olmasına karşın tüm iktisadi sorunlara değinmiş ve çözüm önerileri getirmiştir. *Say u Amel*, iktisadi ve işçi sorunlarını millî bir bakış açısıyla vermiştir. Dergi, sosyalizmi savunmamış, sadece ılımlı sosyalizm hakkında okurlarını bilgilendirmiştir. İşçi sorunlarını enternasyonal olarak değil millî bir bakış açısıyla vermiştir. Dergide işçi sorunlarının yanında sanayi, sermaye, eğitim ve tarım gibi iktisadi konularda da yazılar görülmüş ve bu konuları da millî bir bakış açısıyla vermiştir. Dergide yazı yazan ve sosyalist olarak bilinen Ethem Nejat ve Mustafa Suphi, bu yıllarda sosyalizmi benimsememiş ve İttihat ve Terakki'yle yakın ilişkileri olan Türkçü aydınlar olarak görülmektedir. Bu çalışmada tasvir yöntemi uygulanmış, tarihsel süreç doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin ekonomik sorunları *Sa'y u Amel* ışığında verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Say u Amel, Millî İktisat, İşçi Sorunları, II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı Devleti.

* Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, kdemir@medipol.edu.tr, İstanbul/Türkiye

A JOURNAL APPROACHING WORKERS' PROBLEMS

FROM A NATIONAL PERSPECTIVE IN THE

II. CONSTITUTIONAL PERIOD: SAY U AMEL

Abstract

With the declaration of the II. Constitutional Monarchy, there was a revival in the press, and many magazines were published one after another. In this direction, Say u Amel came out in 1910. The aim of the study is to determine the publication policy in the light of all issues of the journal. Although Say u Amel is a workers' magazine, it has addressed all economic problems and offered solutions. Say u Amel has given the economic and labor problems from a national point of view. The magazine did not defend socialism, only informed its readers about moderate socialism. He gave workers' problems from a national perspective, not from an international perspective. In addition to the problems of workers, articles on economic issues such as industry, capital, education and agriculture were also seen in the magazine, and he gave these issues from a national point of view. Ethem Nejat and Mustafa Suphi, who wrote articles in the magazine and are known as socialists, are seen as Turkist intellectuals who did not adopt socialism in these years and had close relations with the Committee of Union and Progress. In this study, the method of description was applied, and the economic problems of the Ottoman Empire were given in the light of Sa'y u Amel in line with the historical process.

Keywords: Say u Amel, National Economy, Labor Problems, II. Constitutionalism, Ottoman State.

1. GİRİŞ

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Osmanlı'da başlangıçta görelî bir basın özgürlüğü yaşanmış ve ardı ardına birçok gazete ve dergi çıkmıştır. Bu yayım patlaması önceki dönemde basında uygulanan sıkı denetimine karşı bir tepki olarak adlandırılabilir. Çıkan süreli yayınlarda devletin bir an önce kalkınması için iktisadi, siyasi, askeri, eğitim gibi konularına detaylı bir şekilde değinmiş ve gerekli çözüm yolları öne sürmüştür. Basında Osmanlı'da bir an önce gelişmiş

ülkeler seviyesine girmesi için ne gibi adımların atılmasına yönelik bir fikri tartışma ortamı yaratılmıştır.

Meşrutiyet'in ilanıyla yaşanan özgürlük ortamında basında iktisadi konularda fazlaca yer almış ve ülkenin iktisadi kalkınmasını gerçekleştirmesi için iktisadi sorunları çözmesi ve üretici bir güç haline gelmesi talep edilmiştir. Basında devletin kalkınması için benimsenmesi gereken düşünce öncelikle liberalizm olmuş ve iktisadi politikaların bu sistem doğrultusunda uygulanması halinde Osmanlı'da kısa sürede Avrupa devletleri seviyesine erişeceği inancı güçlü bir şekilde dile getirilmiştir. Ancak birkaç senede hem siyasi olarak çözülmenin devam etmesi hem de iktisadi bir sıçramanın yapılmaması ve üstelik Avrupalı devletlerin de sermayeyi bir koz olarak kullanıp kredi imkanların sınırlı tutması gibi sorunlar nedeniyle liberalizme olan inanç zamanla azalmaya başlamıştır. İlk yıllarda liberalizm doğrultusunda ekonomi politikaların yürütülmesine karşın iktisadi sorunlara milli bir bakış açısı da önemini korumuştur.

Osmanlı'da Türkçülük ya da milliyetçilik düşüncesinin baskın hale gelmesi, Balkan sendromundan sonra olmasına karşın ondan önce de iktisadi konuları milli bir bakışla değerlendirmek önemli bir faktör olmuştur. Çalışmanın konusu *Say u Amel*, 1910'un son günlerinde yayım hayatına başlamış ve 1911'in nisan ayında ise kapanmıştır. *Say u Amel*'deki yazılar kalkınma doğrultusunda iktisadın tüm alt konuları oluşturmuş ve iktisadi olay ve olgular milli bir bakış açısıyla verilmiştir. Osmanlı'da Türkçülüğün benimsenmeye ya da hakim bir görüş haline gelmeye başladığı sene olan 1912'den önce, *Say u Amel* de, iktisadi olayların milli bir bakış açısıyla verilmesi, 1912'den önce de Osmanlı'da milli bir anlayışa sahip görüşlerin olduğunu göstermektedir.

II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı'da iktisadi olarak geriliğine çözüm bulmak ve bir an önce kalkınmayı gerçekleştirmek için iktisadi konular önem arz etmiş ve basında da bu konular genişçe işlenmiştir. İktisadi kalkınmanın yaşanması için

devletin üretim yapması gerektiği görüşü benimsenmiş, üretimi artırmak için ne gibi politikaların uygulaması gerektiği basında tartışılmıştır. Sanayi ve ziraat başta olmak üzere ticaret, sermaye, bankacılık ve orta sınıf gibi konular 1908'den sonra basında önem arz ettiği gibi işçi sorunları da önemli bir konu haline gelmiş ve işçilerin bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve haklarının savunulması gibi konular basında çokça işlenmiştir. Bu çalışmada II. Meşrutiyet sonrası çıkan dergilerinden *Say u Amel* dergisi incelenmiş ve derginin yayım politikası verilmiştir. Araştırma dönemin birincil kaynakları incelenerek yapılmış, ikincil kaynaklardan da istifade edilmiştir. Çalışmada tasvir yöntemi uygulanmış, dönemin iktisadi sorunları *Say u Amel* dergisi perspektifiyle verilmiştir.

2. SAY u AMEL DERGİSİ

Say u Amel, 22 Aralık 1910'da on beş günde bir perşembe günleri 8 sayı çıktıktan sonra 6 Nisan 1911'de kapanmıştır. Dergi'nin 5. sayısı diğer sayılardan farklı olarak 21 gün sonra çıkmıştır. Dergi, yayım politikasını *İçtimai, Sanai ve Ticari Gazetedir* olarak açıklamıştır. Derginin 1-2. sayıları 12 sayfa çıkmasına karşın diğer sayıları 16 sayfa çıkmıştır. Sayfa düzeni iki sütun halinde oluşmuştur. İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Osman Kahraman olup yönetim adresi ise *Bab-ı Ali Karşısında 77 nolu mekân* gösterilmiştir. Nüshası 20 para olan derginin senelik aboneliği Osmanlı'da 15 kuruş, yabancı devletlerde ise 4,5 frank olarak belirlenmiştir. Derginin nüshaları Osmanlı Meziyet-i İktisadiye, Sırat-ı Müstakim ve Matbaa-ı Ebuzziya matbaalarında basılmıştır. Ayrıca dergi okurlarından gelen mektupların *her nev' muharrerat Ahmet Akif Bey namına gönderilmelidir* ibaresi 3. sayıdan itibaren *her nev' muharrerat müdür-i mesul namına gönderilmelidir* olarak değiştirilmiştir. Dergide herhangi bir fotoğraf ve resim gibi görsel malzeme görülmemesine karşın sadece sekizinci sayısındaki bir makaleye paralel olarak Hicaz ve Bağdat demiryollarını gösteren bir harita yer almıştır. *Say u Amel*, dergi formatında çıktığı için kapak sayfaları halinde çıkmış, ancak bazı sayıların kapak sayfalarına ulaşamamıştır. Ulaşılan kapak sayfaları incelendiğinde

arka kapak sayfalarında çeşitli reklamların verildiği görülmüştür. Dönemin yayın organlarında kapak iç sayfalarında da reklam verilmesine kullanılmasına karşın kapak iç sayfaların boş olması derginin fazla sayıda reklam alamadığı izlenimi vermektedir. Bir fotoğrafçı dükkânı ile derginin çıkarıldığı matbaanın çıkarttığı kitapların tanıtımı gibi reklamlar yer almıştır. Ayrıca bir ilanda ise vilayetlerde derginin dağıtımını yapmak isteyenlerin idarehaneye başvuru yapması talep edilmiştir. Üçüncü sayısının arka kapağında ise bir okuyucu mektubuna Osman Macit'in cevap verdiği bir yazı yayımlanmıştır. Derginin yayın merkezi İstanbul olmasına karşın yerel muhabirlerin vasıtasıyla yerel sorunlara da değinmiştir. 4. sayıda M. Said tarafından gönderilen yazıda *Selanik Muhabirimizden Anadolu'da ve Rumeli'de Faizcilik* ve İstanbullu mahlasıyla gönderilen 4, 6 ve 8. sayılarında görülen *Yün, Manastır Muhabir-i Mahsusamızdan, Şayak Fabrikaları-Manastır Muhabir-i Mahsusamızdan, Milli Sanatlarımız Ne Halde? Manastır Muhâbir-i Mahsusamızdan: Ekmekçilik ve Amele* gibi yazılardan anlaşıldığına göre derginin Selanik ve Manastır'da muhabirleri bulunmaktadır.

Meslek başlıklı giriş yazısında derginin yayın politikası şu şekilde ifade edilmiştir. Bir asırdan beri iktisadi, siyasi ve fikri gelişmeler sonucu Avrupa'da sanayinin gelişmesine karşın Osmanlı sanayinin ise himaye eksikliği ve şahsi çıkarlar yüzünden gerilediği vurgulanmıştır. Osmanlı'da siyasi meselelerle boşa harcadığı zamanlarda Avrupa ülkelerinde iktisadi teşebbüslerin yaygınlaşması nedeniyle kalkındıkları ifade edilmiştir. Osmanlı'da da iktisadi kalkınmasını gerçekleştirmesi ve yerli sanatkâr ve işçisine yol göstermesi amacıyla *Say u Amel*'i yayımlandıkları belirtilmiştir (1910a: 1). Dönemin sanayi dergilerinde görülen iş ilanları ya da işçilere yönelik yeni iş imkanları hakkında yazılar (Demir, 2016: 85) *Say u Amel* sütunlarında da görülmektedir. *Say u Amel*, yabancı devletlerde sanayi ve ticaret sektörlerinde ilan meselesinin önemli bir rol üstlendiğini ve her firmanın senelik ilan ücretinin azımsanmayacak bir oran olduğunu belirtmiştir. Osmanlı'da faaliyet gösteren yabancı firmaların şehirdeki

en uzak bölgelere bile ilan levhaları asması ilanının öneminden kaynaklandığını dile getirmiştir. İlanının öneminin farkında olan *Say u Amel*'in gerek İstanbul gerek vilayetlerde faaliyet gösteren Osmanlı tüccar ve sanatkarların girişimlerini mutedil ücretle yayınlacaklarını ifade etmiştir (1910c: 12). Dergi, İstanbul ve Beyoğlu tramvay şirketlerin yeni tesis edilecek hatlarda Türk işçisi çalıştırma zorunluğu nedeniyle yakında istihdamın artacağından *İttihat ve Terakki*'nin Pangaltı ve Fındıklı şubelerinde elektrik konularında gece derslerinin verildiğini belirtmiş ve okurlarına bu hizmetten faydalanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca işçilere sanayi konusunda bilgi verecek gece mekteplerin yakında açılacağını ve işçilerin bilgilerini artıracak gece dersleri, konferans ve risale gibi araçlardan istifade edilmesini tavsiye etmiştir (1911e: 16). Dergi, işçilere yönelik sosyal yardımlaşma konusunda girişimlerde de bulunmuştur. Derginin yazarlarından Doktor Osman Macit'ten Beşiktaş'ta olan muayenesinde işçilerin sağlık muayenesini ücretsiz olarak yapmasını talep etmiş ve Osman Macit de bu teklifi kabul etmiştir. Osman Macit'in Beşiktaş ilçesindeki sağlık muayenesinde işçi ve zanaatkar ile yakınlarını ücretsiz olarak cuma ve pazar günleri tedavi edeceği dergide duyurulmuştur (1911f: 16).

Say u Amel, dönemin tüm iktisadi sorunlarına değinen ekonomi dergisi olmasına karşın derginin sütunlarında sanayi ve işçi sorunlarına da genişçe yer vermiştir. Derginin yayım politikalarını daha çok işçi sınıfı doğrultusunda olmasına karşın işçilerin dergiye olan rağbeti hakkında fazla bir somut delil yoktur. Ancak üçüncü sayısının arka kapağında Osman Macit'in *Mavzer Fişekhane Ustalarından Ahmet Hulusi*'ye cevaben yazdığı mektuptan derginin okurlarından birinin *Mavzer Fişekhane Ustası Ahmet Hulusi* olduğu anlaşılmaktadır (1911d: ks). *Say u Amel*'in ikinci sayısında çıkan yazıda *İmalat-ı Harbiye* öğrencilerinden Mustafa Mehmet Ali Efendi tarafından *Say u Amel*'e bir teşekkür mektubu gönderildiği anlaşılmaktadır (1911h: 12). Beşinci sayıda İsmail Hakkı imzasıyla derginin sahibi Osman Kahraman'a yazılan mektuptan anlaşıldığına göre İsmail Hakkı vasıtasıyla

dergiye abone yapılan bir liste mevcuttur. Listenin içeriğine ait herhangi bir bilgi olmamasına karşın abone yapılan kişilerin 1910'da çıkan *Fünun ve Sanayi'*ye abone oldukları ve İsmail Hakkı'nın Say u Amel'i fikren kendisine yakın hissettiği için bu kişileri *Say u Amel'*e abone yapma girişiminde bulunmasıdır (1911: 13).

İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Osman Kahraman'ın dergide yazıları da yer almıştır. *Tophane Fabrikaları* adlı yazısında belirttiğine göre Osman Kahraman, on dört sene Tophane Sanayi Mektebi ve Tophane fabrikalarında hoca ve işçi olarak vazife gören bir kimsedir (1910: 11). Dergide fazla yazısı görülen yazarlardan Osman Macit'in mesleği doktor olup Beşiktaş İskele başındaki muayenesinde işçi ve yakınlarına ücretsiz olarak hizmet vermekteydi (Zengin, 2017: 453). Dergide tek yazısı bulunan İsmail Suphi 1911'e kadar *İttihat ve Terakki* mensubu olarak bilinmekte ancak 1911 kongresinden sonra *İttihatçılara* muhalif olmaya başlamıştır (Dağistan, 1996: 173). Mete Tuncay'a göre ise İsmail Suphi'nin sosyalist fikirlerle tanışması 1915'ten sonradır (Tuncay, 1980: 57). Derginin yazarlardan Ethem Nejat ise sonradan dönemin önemli yazarlarından biri olacak, eğitim ve zirai eğitime önem veren *Yeni Fikir* ve *Toprak* dergilerinin sorumlu müdürü vazifesini görecektir (Altın, 2008: 76). Türkçü olarak bilinen Ethem Nejat'ın sosyalist düşüncelere tanışması 1918'de Almanya'ya gitmesinden sonra olmuş, 1921'den ölümüne kadar bu düşüncenin ülkedeki önemli temsilcilerinden biri olmuştur (Erkek, 2012: 40-41). Derginin yazarlarından Mustafa Suphi ve Ethem Nejat'ın sonradan sosyalist fikirlere sahip olması bazı araştırmacılar tarafından derginin sosyalist bir dergi olarak görülmesine karşın dergi sosyalizmi ilke olarak benimsememiş ve yazılarda sosyalizm sisteminin izleri bulunmamaktadır. Dergide yazıları görülen A. Ferid Bey'in yazıları genellikle tarımsal konuları içermektedir. Ferid Bey, Ethem Nejat'la yakın arkadaş olup *Yeni Fikir* ve *Toprak* dergilerini de birlikte çıkartmıştır (Erkek, 2012: 30-38). *Mecmua-ı Ebuzziya'*nın baş yazarı Ebuzziya Tevfik'in (Kahraman, 2003: 268-269) de Alfred Krupp ve Fabrikası hakkında iki yazısı

dergide çıkmıştır. Dönemin Türkçü yazarlarından Ahmet Agayef'in (Asker, 2018: 136-146) dergide bir makalesi yer almıştır. Ahmet Agayef, Ethem Nejat, A. Ferid gibi dönemin tanınmış Türkçü yazarların yazı yazması derginin milli iktisat doğrultusunda bir yayım politikası güttüğünü göstermektedir. Dergide dönemin meşhur şahısları yanında Reji harmanlığında işçilik yapan İşçi Yunus'un da bir yazısı yer almıştır. Osman Macit tarafından Fransız Sosyalistlerinden Paul Louis'in (Odabaşı, 2013: 10) eseri tercüme edilmiştir. Osman Macit, eserin mutedil bir sosyalizmi amaçladığı ve işçi aleminde ses getirdiği için tercüme ettiğini vurgulamıştır (1911c: 10). Bunların yanında dergide yer alan yazarlar şunlardır: (E. C.), Ahmet Galib, Rifat, (Mim Nun), Hüsnü, Safvet, İstanbullu, M. Said, Hasan Ferhat, T. İsmail, Ali Rıza Seyfi, Ahmet Mümtaz, Tahsin İrfan'dır.

3. DERGİYE GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN EKONOMİ SORUNLARI

İçtimai, Sanai ve Ticari Gazetedir yayım politikasıyla neşriyate başlayan *Say u Amel*, bu doğrultuda dönemin iktisadi sorunlarına değinmiştir. Dergide uluslararası iktisat, sanayileşme, fabrikalar, sanayi ve ziraat eğitimi başta olmak üzere mesleki eğitim, Avrupa devletlerin iktisadi vaziyetleri, işçi sorunları ve hakları, ziraat, petrol, faiz, ticaret, iktisadi siyaset ve politikalar, demiryolları, tasarruf gibi iktisadi konularda yazılar yer almıştır. Derginin son sayfasında uluslararası, İstanbul ve yerel olmak üzere iktisadi haberlere de yer verilmiştir. *Say u Amel*, iktisadi konulara milli iktisat düşüncesi doğrultusunda yaklaşmış ve devletin ekonomiye müdahalesini savunmuştur. Devletin, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmesi için himayeci politikaları uygulamayı önermiş, yerli üretimin geliştirilmesi için devletin aktif bir şekilde rol almasını savunmuştur. Ziraat ve sanayi sektörlerinde yerli üretimin teşvik edilmiş ve bu sektörlerde verimi artırıcı şekilde mesleki eğitimin geliştirilmesi talep edilmiştir. Teknik becerisini artırması amacıyla üretici sınıfın himaye edilmesini savunmuştur. Osmanlı'da uluslararası iktisadi pazarda söz sahibi olması için vatandaşların birlik halinde hareket etmesi ve milli çıkarları ön planda tutması sürekli ifade edilmiştir. Osmanlı'da iktisadi

sorunları tespit edilmiş ve sorunlara dair çözüm önerileri getirilmiştir. *Say u Amel*'deki yazıların çoğu sanayileşme düşüncesi doğrultusunda olmuştur. Bu doğrultuda Avrupa ülkeleri ve yurt içi fabrikalar hakkında bilgilendirici yazılar yayımlanmış ve fabrikalarda çalışan işçi sorunlarına dergide genişçe yer verilmiştir. *Say u Amel*, işçi sorunlarını ihmal etmeden ülkede milli iktisat düşüncesi doğrultusunda sanayileşmeyi savunan bir işçi ve sanayi dergisi olarak ifade edilebilir.

3.1. Genel İktisadi Konular ve Sorunlar

Osman Macit, *Şark ile Garb Arasında Mübareze-i İktisadiye* başlıklı makalede uluslararası iktisatta yaşanan gelişmelere değinmiştir. Batılı ülkelerinin çabalarına karşın Doğu ülkelerinin birinde üretilen tarımsal ürünlerin miktarı tüm Avrupa ülkelerinin tarımsal ihracatına eşit olduğunu belirtmiştir. Doğu ülkelerin üretim potansiyellerin güçlü olduğunu ve Hindistan ve Japonya gibi ülkelerin üretim artışı doğrultusunda ihracatının da arttığını ifade etmiştir. Doğu ülkelerin üretim kapasitesinin artmasıyla hammadde fiyatların düştüğünü ve halkın bu düşüştür yarar sağladığını ancak Batılı ülkelerin bundan yakındıklarını belirtmiştir. Üretim maliyetinin fazla olması nedeniyle Avrupa ülkelerinde tarımsal üretimin azaldığını ve birçok Avrupa devletinde buğday gibi tarımsal üretimin gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Batılı ülkelerdeki üretimin düşmesinin nedeni olarak Hindistan gibi ülkelerde üretimin fazla olması ve işçi ücretlerin düşük olmasını göstermiştir. Batılı devletlerin tarımsal ürünleri himaye etse bile Doğu ülkeleriyle rekabet edemeyeceğini belirten Osman Macit, Hint ve Japonya gibi ülkeler olmak üzere Doğu ülkelerinin sadece tarım sektöründe değil, sanayide de ilerlediğini vurgulamıştır. İşçi ücretlerin düşük olmasının Doğu ülkelerine avantaj sağladığını, Hindistan ihracatının on senede altı kat arttığını ve saat, kâğıt, porselen ve parfüm gibi ürünlerin Japonya'da ucuz üretildiğini belirtmiştir. Çin'de bulunan İngiliz ve Alman elçilerinin raporlarına dayanarak Japonların Çin pazarında büyük başarı elde ettiğini dile getirmiş ve kısa sürede

Pekin borsasının dünyanın ticaret merkezi olacağını iddia etmiştir. İktisadi rekabette Doğu ülkelerin başarısının diğer bir göstergesini de Doğu'nun gümüş paraları çekmesi olarak açıklamıştır (1910: 2-4).

E. C. mahlasıyla çıkan *Romanya Seyahatinde: Hükümetten Ne Bekliyoruz* başlıklı yazıda yazar, Romanya'nın iktisadi kalkınmasının Osmanlı'da da görülmesi için teşebbüs şahsi düşüncesinden faydalanması gerektiğini belirtmiştir. Halkta özel girişimlerin görülmesi için devletin babalık vazifesini gerçekleştirerek iktisadi teşebbüslere öncülük etmesi gerektiğini ifade etmiştir. İktisadi teşebbüslerde millete yol göstermesini ve bu vazifeyi yürütmek için, fabrikalaşma ve demiryolu gibi sektörlerde girişimde bulunmasını talep etmiştir. İktisadi teşebbüslerde devletin adım atmasından sonra millette özel girişim ruhunun doğacağını ve iktisadi teşebbüslerde zamanla uzmanlaşacağını dile getirmiştir. Avrupa'da şirket ve fabrikaları halkın yaptığını savunanlara karşı Osmanlı halkının bu tarz girişimlere girişecek bilgi ve sermayesi olmadığını ifade etmiştir. Ordunun ihtiyaçları için Avrupa'dan birçok kumaş sipariş edildiğini ve devletin bundan sonra da kumaşa ihtiyacı olacağını belirtmiş ve fabrikalar tesis ederek bunları yurt içinden tedariki için hükümetin girişimlerde bulunması gerektiğini dile getirmiştir (1911: 7-9). Ahmet Agayef de *Say u Amelin Derece-i Ehemmiyeti* başlıklı makalede ise Alman kalkınmasının ticaret ve sanayi yolunda gösterdiği say u amelle gerçekleştirdiğini belirtmiş ve bir milletin kalkınmasının sadece milletin say u ameliyle gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Osmanlı'da gelişmesinin iktisadi sektörlerde say u amel doğrultusunda çaba gösterilmesine ve teknik donanımın temin edilmesine bağlı olduğunu belirtmiştir (1911: 1-3). *Say u Amel, Teşvik-i Sanayi Kanunu*'nun mecliste kabul edilmesiyle sanayide ilerlemenin gerçekleşeceğini belirtmiştir. Kanun doğrultusunda *İzmit Aba Fabrikası*'yla *Beykoz Deri Fabrikası* için lazım makinelerin gümrük muafiyetinin sağlandığını ifade etmiştir. Osmanlı'da fabrikalaşması için bu tarz muafiyetlerin iktisadi girişiminde bulunan herkese verileceğini vurgulamıştır (1911d: 15).

Hasan Ferhat, *Siyaset-i İktisadiye* başlıklı makalede, iktisadi siyaseti sağlam milletlerin refah içerisinde yaşadığını vurgulamış ve Osmanlı'da refahı yaşaması için iktisadi siyasetini düzeltmek mecburiyetinde olduğunu ifade etmiştir. İktisadi siyasetini güçlü bir şekilde oluşturmayan devletlerin kısa sürede sefalet duruma geleceğini belirtmiş ve devletlerin ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve masraflar karşısında çaresiz kalmamak için vergi suretiyle hazinesini doldurmaya çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Hazinesi boş olan devletlerin borçlanma yoluna sapacağını ve bu yönüme başvurmanın ekonomi açısından zararlı olduğunu vurgulayan Hasan Ferhat hazinenin bu duruma düşmemesi için üretici bir iktisat anlayışının geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (1911a: 1-4). Derginin bir sonraki sayısında konuya devam eden Hasan Ferhat, borçlanmanın yanlış bir gelir kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Borçla elde edilen sermayenin bütçede gelir olarak gösterilse bile faiz ödemelerin sonraki bütçede masraf olarak görüleceğini belirtmiştir. Osmanlı hükümeti için hakiki gelir kaynağın vergi olduğunu belirtmiş, verginin genel harcamalarının icra edilmesinde her ferdin ödemek zorunda olduğu miktar olarak tanımlamıştır. Toplanmasında verginin adil olması, miktarı, zamanı ve ödeme şeklinin kanunla güvence altına alınmasını önermiştir (1911b: 1-6).

Ethem Nejat, *Tasarruf* başlıklı makalede, fertlerin istikbalini düşünerek tasarruf yapmasını önermiş ve tasarruf yapanların felaketler karşısında zor durumda düşmekten kurtulacağını söylemiştir. Tasarrufun sermayenin kaynağı olduğunu ve servet sahibi olanların ise tasarruflu insanlar olduğunu belirtmiştir. Demiryolu, fabrika ve köprü gibi girişimlerin tasarruf sayesinde gerçekleştiğini dile getirmiştir. Osmanlı'da son günlerde tasarrufun yaygınlaştığını ve çiftçi, tüccar, işçi, memur, asker ve her türlü sınıfın tasarrufa riayet ettiğini ancak bu konuda kurumların eksik olduğunu belirtmiştir. Bu tarz kurumlar yaygınlaşırsa hem tasarruf fikrinin yayılacağını hem de tasarruf yapanlara kolaylık sağlayacağını dile getirmiştir. Bu konudaki tek kurum olan Emniyet Sandığı'nın

etkinliğinin İstanbul'la sınırlı kaldığını belirtmiştir. Aile ve tasarruf sandığı gibi işlemleri gerçekleştiren *Osmanlı Bankası* ve diğer yabancı bankaların tasarruf konusunda ülkenin ihtiyacına hizmet etmediklerini vurgulamıştır. Emniyet Sandığı'nın işlemlerinin genişletilmesi için postaneyle ortak çalışılmasını önermiştir. Sermaye sorununu çözmek için tasarruf sandıkların arttırılması gerektiğini belirtmiştir (1911a: 6-8).

M. Said, Selanik Muhabirimizden Anadolu'da ve Rumeli'de Faizcilik başlıklı makalede, halkın ilerlemesine engel olan en önemli faktörün faiz sorunu olduğunu belirtmiştir. Anadolu'nun birçok bölgesinde bir grubun yüksek faiz sayesinde zenginleştiğini ve birçok köylünün borcunu ödeyemediğinden her türlü varlığını satmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Anadolu esnafının sorunlarını çözecek adımların atılmadığını belirtmiş esnafa düşük faizle kredi sağlayacak kredi kurumlarının kurulmasını eleştirmiştir. Her türlü iktisadi girişiminde ziraat, sanayi ve ticaret erbabına uygun şartlarla kredi verecek kurumların kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Tarım için ziraat bankasının gerekli desteği göstermesine karşın ticaret ve sanayi kesiminin bu imkândan mahrum kaldığını belirtmiştir. Sanayi ve ticari girişimlerine girmek isteyen kişilerin sermaye temini için %50-60 faizle borçlanmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Anadolu ve Rumeli'nin köylerinden şehirlerine kadar emeğiyle çalışanların kazancının çoğunu tefecilere vermek zorunda kaldığını belirtmiştir. Hükümetin işçilerin refaha erişmesini sağlayacak tedbirleri almasını temenni eden M. Said halkın sanayi ve ticari girişimlerine destek olması için yardımlaşma sandıkları aracılığıyla ucuz faiz teminin sağlanacağını ifade etmiştir. Sorun çözülmediği sürece milli servetin gerilemeye devam edeceğini belirtmiştir (1911: 13-14). Ethem Nejat, *Asya Şimendiferler* adlı yazıda, Asya kıtasında yapılan demiryolu hatlarının iktisadi açıdan önemli kazanımlar sağlayacağını belirtmiştir. Avrupa devletlerinin sanayileri için hammadde temininde Asya kıtası ülkelerinin önem arz ettiğinden Hindistan, Sibirya ve Türkistan gibi bölgelerindeki

demiryolu yapımını desteklediğini ifade etmiştir. Almanya'nın İstanbul'dan başlayıp Anadolu'dan geçerek Bağdat'a doğru demiryolu hattı girişimine girdiğini belirtmiş, Bağdat hattıyla Hindistan yolunu kılacağı ve bölgenin iktisadi açısından önemli kazanımlar sağlayacağını vurgulamıştır. Sivas-Erzurum, Samsun-Sivas ve Sivas-Ankara hatların yapılmasıyla bölgenin iktisadi gelişiminin sağlanacağını belirtmiştir (1911c: 1-3).

Petrol başlıklı makalede A. Ferid, petrolün 1808'de Amerika'nın Pensilvanya, sonra ise Rusya'nın Bakü şehrinde çıkarıldığını ve Osmanlı'da ise Musul vilayetinde görüldüğünü belirtmiştir. Amerika'da senelik yetmiş milyon varil, Rusya'da seksen milyon varil, diğer ülkelerde ise on milyon varil petrol üretildiğini belirtmiştir. Petrolün ucuz ve kolay bir aydınlanma maddesi olduğunu dile getiren A. Ferid, elektrikle aydınlanmanın daha ucuz ve temiz ise de İstanbul'da bulunmadığından istifade edilemediğini ifade etmiştir (1911a: 9-11). A. Ferid, *Balcılığa Dair: Bir İstatistik* başlıklı makalede ise, 1907-1908 gümrük istatistiğindeki veriler ışığında bal ticaretine değinmiştir. İstanbul'un bal tüketiminin dışarıdan tedarik edilmesini eleştirmiştir. Üretimi artırmak için büyük çaplı projelerden ziyade küçük işlerden başlanması gerektiğini belirtmiş ve bal üretimini de buna örnek göstermiştir. Bu tarz girişimlerde elde edilecek faydanın halka gösterildiği takdirde halkın bu tarz girişimlere rağbet edeceğini vurgulamıştır (1911d: 5-6). Refet, Romanya'da *Say u Amel* başlıklı makalede, Osmanlı tüccarlarının anlaşarak bir temsilciyi ürünleriyle Romanya'ya gönderdiği takdirde hem Osmanlı mallarına olan talebin artacağını hem de ticaretin gelişeceğini ifade etmiştir. Tüccarların Romanya'yı tanınması ve iktisadi şartları bilmesi suretiyle Osmanlı ürünleri için Romanya'nın önemli bir pazar olacağını belirtmiştir (1911: 7-8). *Say u Amel*'de çıkan imzasız yazıda *Trabzon İttihat ve Terakki Kulübü* üyelerinin bir şirket teşebbüsüne giriştiği yazılmıştır. Şirketin kurulmasını destekleyen *Say u Amel*, ufak sermayelerin bir araya gelmesiyle kurulan küçük teşebbüslere destek verilmemesini eleştirmiştir. Küçük

sermayelerle ortak teşebbüslere girilirse sermayelerin zamanla çoğalacağını belirtmiştir (1911i: 16).

3.2. Osmanlı'da Sanayi ve Sanayileşme Girişimi

Say u Amel'de çıkan Meslek başlıklı giriş yazısında dünyada yaşanan kalkınmanın sanayi sektöründe gerçekleşen çalışmanın bir sonucu olduğunu vurgulamış ve Osmanlı'da ise sanayinin bu süre içerisinde himaye edilmemesi ve kişisel çıkar gibi nedenler sonucu gerilediğini ifade etmiştir. Osmanlı'nın siyasi meselelerle uğraştığı için gerilemesine karşın Avrupalı devletlerin gerçekleştirdiği iktisadi teşebbüslerle kalkındıklarını vurgulamıştır. Temel geçim mallarının bile dış ülkelerden tedarik eden Osmanlı'nın asırlardan beri sanayi girişimlerine karşı yabancı kalmasını eleştirmiştir. Kalkınmak için sanayiye rağbet edilmesini ve zanaatkar ve işçiye yardımcı olunmasını önermiştir (1910a: 1). Tahsinzade İsmail, *Sanayi ve Ticaret Dâhiliyemiz Nasıl Terakki Edebilir ve Şayanı İmtisal Bir Memleket* başlıklı makalede, sanayinin gelişmemesini ve yerli mala rağbet edilmemesini eleştirmiştir. Fesi eskiyen birinin gidip mağazada Avrupa malı fes sipariş vermesine karşın akşam kahvede milli sanayinin neden gelişmediği hakkında hayıflandığını ve bu yolda ne gibi çözümler getirilmesi üzerine kafa yordüğünü anlatan bir anekdotla makalesine başlayan Tahsinzade İsmail, bu gibi durumların ülkede çok yaşandığını ifade etmiş, fikirlerin eyleme dönüşmesi gerektiğini belirtmiştir. Yerli mala rağbetin artması için çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Fesin *Hereke Fabrikası*'ndan alınmasıyla, yerli üretimin artacağını ve kısa sürede fabrikanın büyüyerek binlerce yeni kişiye istihdam kapısının açılacağını belirtmiştir. Anadolu halkının üretici olmasına karşın şehirlerin özellikle İstanbul halkının yerli maldan ziyade Avrupa malı tüketmesi nedeniyle milli servete zarar verdiğini vurgulamıştır. Bu durumu eleştirmiş ve İstanbul halkının yerli malı kullanmasını önermiştir (1911: 11-12).

Osman Kahraman, Askeri Fabrikalar başlıklı makalede, *Mahmud Şevket Paşa'nın Meclis-i Mebusan'daki Harbiye Nezareti Bütçe Görüşmeleri*'ndeki beyanatını

aktarmıştır. Hükümetin fabrika açamayacağını herkes tarafından dile getirilmesi nedeniyle bu konudaki görüşlerini aktaran Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa'ya göre devletin fabrika açmasına iktisat ilminin izin vermemesine karşın uygulamada asla gerçeği yansıtmamaktadır. Bu konuda iki farklı uygulamanın olduğunu belirten Mahmud Şevket Paşa, birincisinin İngiltere gibi hiç devlet fabrikası olmayan devletler olduğunu ve ikinci grubun ise Alman ve Belçika hükümeti gibi devlet fabrikaları olan ülkeler olduğunu dile getirmiştir. Osmanlı'nın ise iki farklı yöntemden ikincisine dahil olduğunu yani devletin fabrikaları olduğunu ve bu fabrikaları terk etmesinin mantıklı olmadığını vurgulamıştır. Her hükümetin çıkarına göre yolunu çizeceğini belirten Mahmud Şevket Paşa, devletin endüstri üretimini terk etmek niyetinde olmadığını dile getirmiştir. Silah fabrikası gibi fabrikalarının ise terk edilmesinin hiçbir iktisat uzmanının savunamayacağını ve bu fabrikaların terkinin mümkün olmadığını açıklamıştır. Devletin endüstri üretimine karşı çıkan İngiltere'nin bile bu gibi fabrikalara sahip olduğunu belirtmiştir. Osmanlı'da silah fabrikalarından başka iki tane kumaş fabrikası, bir tane deri fabrikası ve tesis edilecek kundura fabrikasıyla bez fabrikasının olduğunu ifade etmiştir. Fabrikalardaki üretimin maliyetli olduğunun dillendirilmesine karşın bunun gerçeği yansıtmadığını dile getirmiştir. Yerli malın ecnebi mala göre %10-15 oranında maliyetli olsa bile yerli malı tercih edeceklerini belirtmiştir (1911c: 11-16).

İmzasız çıkan *Muhibb-i Sanat ve Fen Karilerimize başlıklı* yazıda yazar, servet kaynağı açısından zengin olmasına ve her vilayetin kendine mahsus birtakım üretimi gerçekleştirmesine karşın halkın ne zanaatlardan ne de zanaatkârlardan haberin olmamasını eleştirmiştir. Meşrutiyetin ilanından sonra sanayinin gelişmesi için girişimlerde bulunulmamasını da tenkit etmiştir. Tüketim ihtiyaçlarını dışarıdan tedarik edip üretim gerçekleştirmeyen ve sanayisini iyileştirmeyen milletlerin kalkınmasının imkânsız olduğunu vurgulamıştır. *Say u Amel*'in bu amaç doğrultusunda yerel zanaatlardan söz ederek halkın bunlardan

haberdar olmasını amaçlayacağını belirtmiştir. Avrupalı milletlerin takdirini kazanmış nice zanaatkârın yetiştiğini ve bu kişilerin bilgilerini Osmanlı halkıyla paylaşılmasıyla hem kendileri hem de devlet için kazanç sağlayacağını ifade etmiştir. Vilayetlerde ne gibi sanayi ürünlerinin üretildiğinin bilinmesiyle üretimin gelişeceğini vurgulamıştır. Gelişmeye müsait sanayi şubelerine destek verildiği takdirde ihtiyaç duyulan ürünleri de karşılayacağını ifade etmiştir. Önceleri Şam, Hama, Humus, Bursa gibi vilayetlerde kaliteli dokuma üretiminin gerçekleşmesine karşın artık rağbet görmediğini ve Kütahya çinilerin her yerde değer görürken bu sırada piyasada karşılığının bulunmadığını dile getirmiştir. Osmanlı sanayisinin modern üretim yöntemlerini benimseyerek yeniden geliştirilmesinin öncelikle halledilmesi gereken sorun olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda okurlardan küçük zanaatlardan büyüklerine kadar üretilen ya da üretilmesi lazım gelen her türlü sanayi üretiminden bahsedecek yazılar talep etmiştir. Derginin organize edeceği ve yerli ürünlere rağbeti artıracak bir sergide teşhir edilmek üzere yerel sanayi ürünlerinin gönderilmesi de istenmiştir (1910b: 11-12).

Say u Amel, sütunlarında Manastır'daki ekmekçilik mesleği hakkında bilgi verilmiştir. İstanbullu rumuzuyla çıkan *Ekmekçilik ve Amele Milli Sanatımız Ne Halde Manastır Muhabiri Mahsusamızdan* başlıklı makalede yazar, Manastır'da yüz adet fırın olmasına karşın sadece ikisinin Müslümanlara ait olduğunu belirtmiş ve iki İslam fırından sadece birinin güçlü olduğunu ifade etmiştir. İşçilerin çoğunluğunun Bulgar olduğunu, Manastır'da yüz hamurcu ve pişiricinin ayda iki yüz kuruş maaşla günde on beş saat çalıştığını belirtmiştir (1911a: 12-13). *Say u Amel*, Manastır'daki şayak fabrikaları hakkında da bilgi vermiştir. İstanbullu rumuzuyla çıkan *Şayak Fabrikaları* başlıklı yazıda yazar, Manastır'da üç büyük kumaş fabrikasının olduğunu, fabrikalarda şayağın üretildiğini ve fabrikaların ikisinin Bulgarlara ait olup üçüncüsünün ise İslam sermayesiyle kurulduğunu belirtmiştir. Fabrikalardaki üretimin fazla olmasına karşın

Bulgaristan ve Avusturya'dan kumaşın ithal edilmesini eleştirmiştir. Manastır ürünlerinin on beş kuruşa satıldığını ve aynı fiyatla bir kısım malın da ihraç edildiğini ifade etmiştir. Fabrikada Manastır ve çevresinden gelen yapağların kullanıldığını ve Manastır'da bir de ipek fabrikasının olduğunu belirtmiştir. Yabancı kumaşların yerli kumaştan fazla tüketilmesinin sebebinin ise yabancı kumaşların ucuz olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Manastır'ın her tarafının fabrika tesisine uygun olduğunu, akarsu sayısı ve su hızı şiddetinin bu konuda önemli bir avantaj sağladığını belirtmiştir. Manastır'da fabrikalar tesis edildiği takdirde gerek dahili gerek harici birçok müşterinin bulunabileceğini vurgulamıştır (1911b: 12-13). Ebuzziya Tefik fabrikaların ülkede yayılması için Almanya'nın ünlü Alfred Krupp ve Fabrikası hakkında bilgi vermiştir. Dergide çıkan yazısında Alfred Krupp'un sıfırdan başlayarak bilgisi, cesareti ve özel girişimi sonucu küçük demirci dükkânını modern fabrika haline dönüştürdüğünü belirtmiştir (1910: 4-9). Hüsnü ise, *Cemiyet-i Müteşebbise* adlı makalede milli bir şirketin kurulmasının iktisat açısından önemli bir girişim olduğunu belirtmiştir. Sadece Osmanlı sermayesiyle kurulacak milli banka kurma girişiminin ülke iktisadı için önemli bir adım olduğunu ifade etmiştir. Milli sermaye menşeli iktisadi kurumların eksik olduğunu belirtmiş, bu tarz kurumların yavaş bir şekilde tesis edileceğini vurgulamış ve iktisadi girişimlerde ittihat edilmesini istemiştir (1911: 12-13).

Safvet, Sanatta Geri Kalmamışız Kaybetmişiz başlıklı makalede, 16. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un imalathanesi için dülger, duvar ve hamal gibi işçilere ihtiyaç olunmasının üretimin canlı olduğuna delil verileceğini belirtmiştir. Eğitimin gelişmemesi ve Avrupa üretimiyle rekabet edilememesi gibi nedenler sonucu birçok bölgede sanayinin zamanla gerileyip ortadan kalktığını ifade etmiştir. Zanaatçının işlerini kolaylaştıracak yenilikleri benimsemediği ve modern teknolojiye sahip olmadıkları için sanayinin gerilediğini vurgulamıştır. Önceleri Avrupa'da bile rağbet gören kaliteli kumaşların üretildiğini ve

yabancıların Bursa menşeli sanayi ürünlerini almadan gitmediklerini ifade etmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da 318 kumaş fabrikasının olduğunu ve bu kadar fabrikanın aktif olmasıyla bu ürünlere rağbetin gösterildiğinin anlaşıldığını belirten Safvet, ürünlerin sahtelerin bile yapılması ve hükümetin bunu önlemek için gerekli kanuni düzenlemeleri oluşturması gibi girişimlerin Osmanlı'da sanayinin geliştiğinin göstergesi olduğunu ifade etmiştir (1911a: 11-12). Safvet, *Büyük Dedelerimiz Hem İşçi Hem Dövüşçü İmiş* başlıklı yazısında ise Fatih'in İşkodra kalesini muhasara sırasında toplar döktürdüğünü ve IV. Murad döneminde Kafkasya'daki Gence Kalesi kuşatmasında büyük topların İstanbul'dan taşınması zor olduğundan bunların Erzurum'da döktürüldüğünü belirtmiştir. Eskiden askeri harcamaları tedarik edecek bir üretimin olduğunu ve sefer sırasında savaşan askerlerin aynı zamanda askeri teçhizatı sağlayacak kapasitede olduğunu ifade etmiştir (1911b: 5-7). İstanbullu mahlaslı Manastır muhabiri, *Yün, Manastır Muhabir-i Mahsusamızdan* başlıklı yazıda, tarımsal ürünlerin yabancı ülkelere ihraç edilip sonra işlenmiş hale getirerek yüksek fiyatlarla Osmanlı'ya ithal ettiklerini belirtmiş ve tarımsal ürünlerin işletilmemesini eleştirmiştir. Eskiden olduğu gibi askeri zaferlerle elde edilen ganimetle yaşama yolunun kapandığını belirtmiş ve eğitime, ticarete ve sanayiye rağbet eksikliğinin devam etmesini eleştirmiştir. Avrupa devletlerinin tüketimini tedarik edecek üretimi gerçekleştirmesinin yanında Osmanlı gibi geri ülkelerin ihtiyaç duyduğu ürünleri de ürettiğini ifade etmiş ve bu nedenle serveti kendilerine çektiklerini dile getirmiştir. Osmanlı'nın zenginleşmesi için çocukların sanayi ve ticaret gibi sektörlerde istihdam edilecek şekilde yetiştirilmesini önermiş, ihtiyacı hissedilen ürünlerin üretilmesiyle Osmanlı'nın Avrupa devletlerine olan bağımlılığın ortadan kalkacağını vurgulamıştır (1911c: 15-16).

3.3. Osmanlı'da Tarım

A. Ferid, *Numune Tarlaları* başlıklı makalede tarımın gelişmesinde numune tarlaların önemli fonksiyonlar sergilediğini belirtmiştir. Numune tarlalarında birtakım laboratuvarlar tesis edilerek ziraat alanında tecrübeler yapıldıktan sonra sonuçlarının tespit edilerek bunların halka bildirildiğini ifade etmiştir. Laboratuvarlarda kimyevi gübrelere buğday ve arpa üretiminin tahlil edildiğini ve hangi mahsulün ne gibi topraklarda iyi yetişebileceği hakkında tecrübelerde bulunulduğunu dile getirmiştir. Laboratuvarlarda halkın toprak, gübre ve tohumlarını az bir ücret karşılığında tecrübe edildiğini ve tecrübe tarlaların Avrupa'da büyük işlevler gösterdiklerini belirtmiştir. Ancak Osmanlı'da tesis edilen numune tarlaların durumunun işler acısı olduğunu ve büyük paralarla yapılan bu kurumlardan bir faydanın görülmediğini ifade etmiştir. Numune tarlalarını tesis etmenin dört duvarı birleştirmek ve içerisine birçok memur istihdam ederek aylık vermektan ibaret olarak anlaşıldığını belirtmiştir. Birçok numune tarlasında modern binalar inşa edilip memurların istihdam edildiğini ancak numune tarlalarını sürececek çift hayvanların olmadığı vurgulamıştır. Taşrada tesis edilen numune tarla planlarının İstanbul'da çizilmesini eleştirmiş ve her bölgenin iklim ve coğrafi özelliklerinin farklı olduğunu ve İstanbul'da çizilen planın Bağdat, Konya, Üsküp ve Manastır gibi şehirlerde uygulanmasının mümkün olmadığını dile getirmiştir. Numune tarlalarında istihdam edilen memurların modern ziraattan haberdar olmadıklarından bu tarlalardan faydanın elde edilmediğini ve bu nedenle ziraatın terakki edemediğini belirtmiştir. Tarlalarda istihdam edilen ziraat uzmanların ülkede kaç cins buğday var sorusuna cevap veremediğini ve laboratuvarlarda ürünlerin tetkik edilemediklerini ifade etmiştir. Numune tarlalarına modern ziraattan ve laboratuvar şartlarını bilen memurların atanmasını önermiştir. Numune tarlaların ıslah edilmesini ve ülkenin arazi yapısı, ürün çeşidi ve ziraat coğrafyasını dikkate alınarak tarlaların açılmasını talep etmiştir (1911b: 6-7). A.

Ferid, *Ziraat Nezaretinde Teşvikat-ı Ziraiye Şubesi* başlıklı makalede devlet tarafından kurulan teşvikat-ı ziraiye şubesinin amacının çiftçileri teşvik etmek ve onlara modern ziraat konusunda bilgilendirmek olduğunu belirtmiştir. Avrupa'da bu kurumun birçok çalışmada bulunmasına karşın halen bir şey meydana getiremediğini ifade etmiştir. Ziraat-ı Teşvikiye Şubesi'nin çalışmadığı için çiftçilerin modern ziraat yöntemlerini bilmediğini belirtmiş, bu şubenin çiftçilere modern ziraat yöntemini öğretmesi ve ziraat sorunlarına çözüm üretmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mesela Ankara'da tiftik keçilerinden elde edilen tiftiğin kırk sene öncesine göre azaldığını ve bu şubenin tiftik keçileri yetiştiren bölgelere memurlarını göndererek tiftik keçilerin ıslah edilmesine yardımcı olunması gerektiğini ifade etmiştir. Tiftik hâsılâtını artırarak fabrikaların kurulmasından devletin büyük yararlar görebileceğini belirtmiştir (1911c: 8).

Tahsin İrfan, *Bir Muallim Namzedinin Âmâlî* başlıklı makalede köylüleri dolaşarak onlara ziraat cemiyeti kurmalarını ve modern ziraat aletlerini kullanmalarını tavsiye ettiğini ve aletlerin kullanımı konusunda bilgiler verdiğini belirtmiştir. Avrupa'da birçok modern ziraat aleti icat edildiğini ve sapan ile bir ayda görülecek işin makinelerle bir saatte görüldüğünü belirtmiştir. Makineler sayesinde Amerika ve Avrupa'dan ucuz tarımsal ürünlerin geldiğini ve Osmanlı'da tarımsal makinelerin az ve işçi ücretlerin pahalı olması nedeniyle tarımsal ürünlerin pahalıya üretildiğini belirtmiş ve buna çözüm olarak ise köylülerin ziraat şirketleri kurmasını önermiştir. Şirketler sayesinde köylünün sermayesini birleştirerek büyük sermayeleri temin ederek istediği ziraat aletlerini satın alacağını ifade etmiş ve makinaların ziraatta kullanılmasının elzem olduğunu vurgulamıştır. Makinelerin kullanılmasıyla Avrupa ve Amerika'ya giden sermayenin Osmanlı'da kalacağından ülkenin zenginleşeceğini ve bu doğrultuda ticaret ve sanayinin de gelişeceğini dile getirmiştir. Ziraat, ticaret ve sanayisi gelişmeyen milletlerin iktisadi terakkisinin gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir (1911: 13-14).

3.4. Mesleki Eğitim

Refet Bey, *Romanya'da Say u Amel* başlıklı makalede, Romanya'nın kısa sürede kalkınmasının nedeni olarak eğitimi göstermiştir. Romanya Maarif Nezareti'nin her sene Fransa ve Almanya'ya tahsil için talebeler gönderdiğini belirtmiş ve Osmanlı'da Avrupa'ya gönderilen talebeler içerisinde ziraat ve sanayi tahsil eden kişilerin sayısının az olmasını eleştirmiştir. Hükümet tarafından ziraat tahsili için birkaç gencin Romanya'ya gönderilmesini talep etmiş ve burada az masrafla daha verimli bir eğitim hayatı geçireceklerini belirtmiştir (1911: 6-7). A. Ferid, *Numune Tarlaları* başlıklı makalede, Ziraat Nezareti'nin politikalarını eleştirmiştir. Ziraat mekteplerini idare edecek müdür ve öğretmen tedarikinde sorun yaşanırken ve faaliyet gösteren ziraat mekteplerinin islah olunmadan yeni ziraat mekteplerinin açılmasının düşündürücü olduğunu vurgulamıştır. Ziraat mektepleri kötü iken Ziraat Nezareti'nin numune tarlaları tesisine başladığını ancak açılan numune tarlaların işlevsiz olduğunu belirtmiştir (1911b: 6). A. Ferid, *Sanayi Mektepleri ve Edevatı Ziraiye Depoları* başlıklı diğer yazısında taşra sanayi mekteplerin gelir kaynağının olmaması nedeniyle azaldığını ancak bu tarz mekteplerin masraflarını ürettiği alet ve edevat vasıtasıyla karşılanabileceğini belirtmiştir. Ziraat Nezareti'nin bu mekteplere yardımda bulunmasını talep etmiştir. Nezareti'n taşralarda açtığı zirai alet depoları için yabancı ülkelerinden birçok ziraat aleti ithal ettiğini ancak alınan aletlerin aynısının sanayi mekteplerinde de üretildiğini belirtmiştir. Taşra sanayi mekteplerinde üretilen ürünler dururken yabancı ülkelerinden temin edilmesinin ülke için zararlı olduğunu dile getirmiş ve Nezareti'n gayretleri sonucu bu gibi aletlerin yapılabileceğini vurgulamıştır (1910: 9-10). A. Ferid, *Ziraat Nezaretinde Teşvikat-ı Ziraiye Şubesi* başlıklı başka bir yazıda ise teşvikat-ı ziraiye şubesinin arıcılık, tavukçuluk, ipek böcekçiliği gibi sektörlerde de birçok yarışma düzenleyerek bu sektörlerde üretimin artmasına yardımcı olacağını belirtmiştir. Teşvikat-ı ziraiye şubesinin bu gibi girişimlerde bulunması gerekirken hiçbir girişime girmediğini

ve programsızlık nedeniyle nasıl bir yol takip etmediğini vurgulamıştır. Teşvikat-ı ziraiye şubesinin ayrıca çiftçilere modern muhasebe yöntemini öğretip ziraat kitaplarını da gönderebileceğini belirtmiştir. Demiryolu olan bölgelerde seyyar sergiler açıp seyyar konferanslar verebileceğini ifade etmiştir Avrupa'da teşvikat-ı ziraat şubelerinin iyi çalıştığını bitki ve hayvan üretiminin fenni yöntemle yetiştirilmesi konusunda birçok teşebbüste bulunduğunu dile getirmiştir (1911c: 8-9).

Osman Kahraman, *Sanat Askerlik* başlıklı makalede II. Mahmud'un askeri birliklerde zanaat alayları kurulmasına önem verdiğini ve askeri ocakların eğitim kurumu olarak zanaat ve bilgiyle donatıldığını ifade etmiştir. Askeri üretim gerçekleştiren ülkelerin yaşama kuvvetlerini sürdürdüğünü vurgulamış ve tesis edilen askeri fabrikaları yöneten kişilerin vazifelerini hakkıyla gerçekleştirdiği takdirde ordunun ihtiyaç duyduğu levazımı Osmanlı'da temin edebilir durumda olacağını ifade etmiştir. İşçi ve zanaatkârın kabiliyetsiz gösterilmesine devam edildiği ve yerli üretime rağbet gösterilmediği sürece milli iktisadın zarar görmeye devam edeceğini belirtmiştir (1911a: 9-10). Osman Kahraman, diğer sayıda *Zeytinburnu Sanayi Mektebi* başlıklı makalede sanayi mekteplerinin askeri ve sivil olmak üzere iki sınıfa ayrıldığını ifade etmiş, askeri kısmı olan Tophane ve Zeytinburnu idadilerinin Sanayi Mekteb-i İmalat Harbiye Müdüriyeti tarafından idare edildiğini belirtmiştir. Sivil sanayi mektebi Dersaadet Sanayi Mektebi'nin Orman Nezaretine bağlı olmasına karşın vilayetlerdeki sanayi mekteplerinin mahalli idareler tarafından yönetildiğini ifade etmiştir. Otuz seneden beri yetişen işçi ve zanaat erbabının askeri fabrikalarda yetişmiş olduğundan Tophane ve Zeytinburnu sanayi okullarının zanaatın önemi açısından katkısının fazla olduğunu vurgulamıştır. Orduda istihdam edilen ustalarının büyük kısmının bu fabrikalarda tahsil edilen zanaat erbabı olduğunu ifade etmiştir. Zeytinburnu ve Tophane Mektebi'nde üç sene ilk eğitim, beş sene idadi, beş sene uzmanlık eğitimi olmak üzere on üç sene bir eğitimin verildiğini

belirtmiştir. Üç senelik ilk eğitimi bitiren bir talebenin idadide bir gün mektebe bir gün fabrikaya devam ettiğini ve sanayi eğitiminin ise beş senede fabrikaya devam ederek gerçekleştirildiğini dile getirmiştir. Zeytinburnu Sanayi Mektebi talebesinden bir mektup aldıklarını belirten Osman Kahraman, bu mektupta Sanayi Mektebi öğrencilerin askerlik vazifesinden muaf olmalarının istendiğini, eğitim programının zanaat tahsili için yetersiz olduğunu, ayrıca zorunlu hizmet süresinin çokluğu, terfi meselesi, sağlık, beslenme, binaların harap olması gibi şikâyetlerin olduğunu ifade etmiştir (1911b: 7-9).

Ahmet Mümtaz, *Çocuklarımız Ferda-ı Maarifimiz* başlıklı makalede birtakım siyasi sorun, cemiyet ve fırkalarla boş yere vakit geçirileceğine zanaat ve maarifin geliştirilmesi için Batı'nın ticari bilgi ve tekniğini öğrenmek amacıyla cemiyetler teşkil edilmesini, kitaplar neşredilmesini ve mektepler tesis olunmasını talep etmiştir. Bu gibi girişimlerin vatana büyük hizmetler vereceğini belirtmiş ve idadi mekteplerin çok olmasına karşın mesleki eğitim veren kurumların az olduğunu ifade etmiştir. Mesleki eğitim kurumların yaygınlaştırılması için milli adımların atılmasını talep etmiştir (1911b: 13-15). *Çok mu yahut İyi mi* adlı makalede açılması istenen kurumlardan birinin eğitim kurumları olduğunu belirten Ethem Nejat kurumların kaliteli olmasına da özen gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kısa sürede hem iyi hem de çok sayıda mektebin açılmasının istenmesine karşın bunun yürürlüğe girmesinin imkânsız olduğunu belirtmiş, çok mektebin açılmasından ziyade az ve kaliteli mekteplerin açılmasını talep etmiştir. Ancak bürokratların mekteplerin kalitesinden ziyade çokluğuna önem verdiğini belirtmiş ve mektebin çokluğuyla terakki edilemeyeceğini önemli olan noktanın mekteplerde donanımlı ve iyi eğitilmiş insanın yetiştirilmesi olduğunu vurgulamıştır. Herkesin ilköğretimden yükseköğretime kadar okumasına itiraz etmiş, olması gerekenin tüm vatandaşlara kaliteli bir ilk öğretimin verilmesini önermiştir (1911b: 3-4). Çok mektep açmak derdine düşen bürokratların bunların kalitesine önem veremeyeceğini ifade

eden Ethem Nejat, Maarif Nazırı'nın birçok lise açma girişiminde başarılı olmadığını belirtmiştir. Fazla lise açmak yerine iki üç lise açma girişiminde bulunulsa, kaliteli birkaç liseye sahip olunabileceğini dile getirmiştir. Bu tarz girişimlerin II. Abdülhamid döneminde de görüldüğünü belirtmiş, Meşrutiyet döneminde de eğitim kurumlarının hazırlık yapılmadan açıldığını ve bu tarz girişimlerin olumlu netice getirmediğini ifade etmiştir. Çokluğundan ziyade kaliteli mektebe ihtiyacın olduğunu belirtmiş, kaliteli mekteplerle elde edilecek başarının beş senede görüleceğini ancak kalitesiz mekteplerle bu başarının ancak yirmi senede görüleceğini vurgulamıştır. Bu zihniyetle atılan adımlardan hiçbir yararın görülmediğini belirtmiştir (1911b: 4). Eğitim kurumlarının memur yetiştiren kurumlar olarak algılandığını belirtmiş ve kurumların sadece memur yetiştiren kurumlar olmasını eleştirmiştir. Bu eğitim anlayışından birçok olumsuz sonuçla karşılaşıldığını belirtmiş ve milli servete katkı sağlayacak üretim eksenli bir mesleki eğitime geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mektepten ziyade memur yetiştirme anlayışının değiştirmenin kolay iş olmadığını belirten Ethem Nejat, çocukların sürekli iyi bir vali ya da memur olursun övgüleriyle büyütülmesini eleştirmiştir. Bu psikolojiyle büyüyen çocukların mezun olduktan sonra öğrendiklerinin kitaplardaki bilgileri ezberlenmesi olduğunu ifade etmiş ve bunun da günlük yaşama hiçbir katkı sağlamadığını vurgulamıştır. İlköğretim ders müfredatına birçok gereksiz dersin konulmasına karşın Osmanlı'nın sanayisi, ziraatı ve ticaretinden bahseden derslerin konulmamasını eleştirmiştir. Ders müfredatında Amerika ve Fransa'nın ekonomisi hakkında her türlü bilginin olduğunu ancak vilayetlere ait bir bilginin olmadığını ifade etmiştir. İktisadi kalkınmanın ziraattan geçtiği vurgulanmasına karşın ders programında ziraat dersinin konulmamasının acınacak bir durum olduğunu belirtmiştir. Eğitime başlayan her çocuğun memur olma hevesiyle okula başladığını ancak bu fikrin değiştirilmesinin ülkenin geleceği için yararlı sonuçlar doğuracağını ifade etmiştir. Ülkenin gelişmesi için çocukların ziraat ve

zanaata yönlendirilmesi gerektiğini ve bu mesleklerin öğretilmesinin ise sadece teoriyle değil pratik eğitimle verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zirai bilgilerin yanında ülkenin tarımsal coğrafyasını öğrenecek somut örneklerin bulunduğu mekanların da olmasını ve ziraat müzelerinin tesis edilmesini önermiştir. Mekteplerin bağ makinelerinden arı kovanlarına, tarımsal alet ve edevattan ipekçilik ve zararlı böcek ve kimyasal gübrelere kadar her türlü donanımının tedarik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (1911b: 5-6). Ticaret hevesi uyandıracak adımların kolay şekilde atılabileceğini, bir müze teşkil edilerek ticari ürünlerin bir araya getirebileceğini ve ticarete ait kitap ve katalogların basılabileceğini belirtmiştir. Öğrencilerin sadece akşama kadar sınıflarda eğitim görmesinden ziyade hocaları öncülüğünde bağ, bahçe, numune tarlaları, sanayi ocakları, ticaret mağazaları ve imalathanelere götürüleceğini belirtmiş ve buralarda zanaat, ticaret ve ziraatın rağbetine doğru teşviklerin yapılabileceğini ifade etmiştir. Önceleri açılmış eğitim kurumlarını ufak bir tadilatla iktisadi ihtiyaçlara uygun hale getirileceğini dile getirmiştir. Birçok mektebin açılması yerine birkaç mektebin mükemmel şekilde donatarak açılmasının faydalı olduğunu belirtmiş ve açılacak mekteplerin ise sanayi mektepleri olmasını önermiştir (1911b: 6).

3.5. İşçi Sorunları ve Haklarının Savunulması

Özellikle işçi meselesi merkezinde yayın yapan dergilerden biri olan Sa'y u Amel, emek dünyasına dair hemen her konuyu sütunlarına taşımıştır. İktisadi, siyasi, sosyal ve düşünsel alana tekabül eden mülahazalarla emeği farklı düzlemlerde konu edinen dergilerden biridir (Sarı, 2021: 96-287). Osman Macit, Anglo-Sakson Kavminin Hayatı İmalıyesi başlıklı makalede teşebbüs ruhu, metanet, arzu gibi hasletlerin İngiliz ırkının ana hasletleri olduğunu ve bu hasletler sayesinde İngiltere'de devletten ziyade fertlerin rolünün ön planda olduğunu belirtmiştir. İngiltere ve Amerika'da şimendifer, liman, darülfünun, medrese gibi kurumların hükümet müdahalesinden uzak tutulduğunu ve devlet girişimlerinin

görümediğini vurgulamıştır. İngilizlerde özel girişim teşebbüslerinin diğer milletlere göre fazla olduğunu ve bunun bütün fertlerin vicdan ve teşebbüslerinde görüldüğünü dile getirmiştir. İngilizlerin üniversiteye önem vermeyip avukat, mühendis ve muallim gibi meslekleri genellikle tecrübeyle öğrendiklerini ve bir gencin on beş yaşında mektep hayatını bitirerek iş hayatına atıldığını ifade etmiştir. İngiltere’de yüksek tahsil gören kişilerin az olmasına karşın bireysel olarak çabalayarak yetişenlerin diğer ülkelerden aşağı kalmadığını belirtmiş ve ilimde çok geliştiğini vurgulamıştır. İngiltere’de işçi teşkilatının hükümet teşkilatı kadar organize halinde olduğunu ve bir işçinin iş hayatında süreç içerisinde usta, mühendis, patron olabileceğini ifade etmiştir. Amelenin sanayi ve fabrika bilgisinin bir mektepli derecesinde olduğunu belirtmiştir. Fransa’da fabrika amelesinden çok nadir mühendis olabildiğini zira mühendis olmak için mühendis mektebinden diploma alması gerektiğini dile getirmiştir. İngiliz amelesinin de zekâ ve kabiliyeti ölçüsünde mühendis olabildiğini, hatta mühendis olmasının tek çaresinin işçi olmak olduğunu belirtmiştir (1911a: 1-4). Osman Macit, *Çocukların Ameleliği* başlıklı makalede, çocukların işçi olmasının önemli sorunlardan biri olduğunu belirtmiş ve beslenme ve ebeveynin ilgi eksikliğinden dolayı sefalet hayatının çocukların zihinlerde hasar oluşturduğunu ifade etmiştir. Gündüz akşama kadar fabrikada çalışan çocukların kambur, zayıf ve kısa boylu kaldıklarını ve çalışmanın gelişmelerinde tahribat doğurduğunu dile getirmiştir. Verem hastalığının en fazla fabrikalarda çalışan çocuk işçilerde görüldüğünü belirtmiş, bu nedenle işçi cemiyetlerinin hükümet nezdinde çocuklara karşı tedbirlerin uygulanması için girişimlerde bulunulduğunu ifade etmiştir. Hükümetin aldığı kararları sıralayan Osman Macit, fabrikada çalışacak çocukların mutlaka ilk mektep diplomasına sahip olması. Diploması olmayan çocukların ise 13-14 yaşına kadar fabrikada çalışılmasına izin verilmemesi. 13-14 yaşından sonra işçiye kabul edileceklerin ise yarım gün çalıştırılması ya da fazla mesaisine izin verilmemesi. Osman Macit,

bu üç maddenin uygulanmasıyla olumsuzlukların bir kısmının önüne geçileceğini belirtmiş ve bazı fabrikalarda 10-12 yaşındaki çocukların büyüklerle beraber yazın on bir, kışın sekiz saat çalışmak zorunda bırakılmasını eleştirmiştir (1911b: 3-5).

Osman Kahraman, *Tophane Fabrikaları* başlıklı makalede eski yönetim zamanında bütün askeri levazımın Avrupa'dan satın alınmasıyla fabrikaların gelişemediğini belirtmiştir. Fabrikalarda bin türlü zorluk içinde üretim gerçekleştirildiğini ve üretimin Avrupa fabrikaları üretimi derecesinde olduğunu ve muktedir usta ve işçilerin olduğunu dile getirmiştir. Ancak bunlara gerekli değer verilmediğinden sanayinin terakki edemediğini belirtmiştir. İktisadi siyaset programını oluşturan hükümetin, işçilerin çalışma şartlarının ve fen ve teknik imkanlarının iyileştirilmesini talep etmiştir. Teşvik verildiği takdirde zanaatkarlık ve fabrika işçiliğine karşı rağbetin artacağını belirtmiş ve teşviklerle eski yönetimin geri bıraktığı sanayi sektöründeki eksiklerin kısa sürede ortadan kalkacağını ifade etmiştir. On dört sene Tophane Sanayi fabrikalarında çalışan biri olarak fabrikaların gelişmesini arzu ettiğini belirtmiştir (1910: 10-11). *Duhan Rejisi İstanbul Fabrikası Amele Teavün Cemiyeti* başlıklı imzasız çıkan makalede yazar, işçi ve zanaat erbabı arasında yardımlaşma ve birlik temin etmek için Reji şirketi işçileri arasında bir yardımlaşma cemiyeti teşkil edildiğini belirtmiştir. Yardımlaşma cemiyetlerinin her meslek ve zanaat işçinin maddi ve manevi kuvvetini güçlendirerek koruyacak ve onları çalışmaya teşvik edecek cemiyetler olduğunu vurgulamıştır. İşçinin hastalık ve ihtiyarlıkta ailesine gerekli işeyi temin ediminde aciz kalındığında bu gibi cemiyetlerin işçiye yardım ettiğini ifade etmiştir. İşçinin çalışma saatini düzenlemek, sınırlandırmak, nakdi ve sıhhi yardımda bulunmak gibi teşebbüslerde bulunan cemiyetlerin işçiler arasında birlik ve beraberliği tesis ettiğini vurgulamıştır. Osmanlı birliğini takviye etmek isteyenlerin öncelikle say u amelde bir iştirak teşkil edilmesini talep etmiştir (1911a: 16). Ahmet Mümtaz, *Politikacılık İşçilik* başlıklı makalede, siyasi

politikacılık ve çekişmeden ziyade ülkeyi fen ve zanaat ile kalkındıracak say u amel sahibi zanaatkarlar yetiştirmek konusuna gayret edilmesini önermiştir. Mekteplerde çocuklara zanaat ve fen gibi konular öğretilmediğini belirtmiş ve eğitim müfredatında fabrikalarda uygulamalı derslerin açılmasını ve sanayi mekteplerin çoğaltılmasını talep etmiştir. Bir ülkede mesleki eğitiminin gelişmesinin kalkınmada yegâne amil olduğunu vurgulamıştır (1911a: 7-9). *Amele İstikbal Sandıkları* başlıklı imzasız çıkan makalede yazar, işçi yok diye iddia edenleri ve bu iddiaya karşı işçilerin sessiz kalmasını eleştirmiş ve işçinin fazla miktarda olduğunu belirtmiştir. Avrupa'da görülen sosyalizm simsarlığına gerek olmadığını belirten yazar işçinin sosyal haklarını iyileştirilmesiyle sorunların ortadan kalkacağını vurgulamıştır. Yaşanan önemli sorunların hastalık ve kazalar olduğunu belirtmiş, bu sorunların çözümü için sigortacılığın yaygınlaştırılmasını önermiştir. Bunun için işçinin iş birliği yaparak istikbal sandıklarının tesis edilmesini talep etmiş ve teavün cemiyetlerinin zor durumda kalmasıyla işçinin ihtiyaçlarını temin edeceğini belirtmiştir (1911b: 11-12). *Reji Amelesinin Tatili Eşkâli* başlıklı yazıda imzasız çıkan yazıda yazar, Reji Şirketi'nde çalışan yirmi üç işçinin fabrikaya biraz geç geldiğinden dolayı günlük altı kuruş ücretinin üç kuruşunun kesilmesi nedeniyle grev ilan ettiği ifade etmiştir. Grevin bir kısım işçiye yapılan bu hareketin bütün işçiye yayılacağı korkusuyla ilan edildiğini vurgulamıştır (1911c: 15-16).

Rumeli rumuzuyla yazılan *Say u Amel* başlıklı yazıda yazar, bir ülkenin gelişmesi için en kuvvetli gücün say u amel olduğunu ve iktisadi gücün oluşumunun say u amel sonucu elde edildiğini belirtmiştir. İktisadın gelişmemesini say u amele rağbetin gösterilmemesine bağlamış ve say u amelden uzaklaşmakla iktisadi geriliğin oluştuğunu vurgulamıştır (1911: 13). Meclis-i Mebusan'da ticaret, ziraat ve sanayinin himayesine yönelik kanun layihasının hazırlandığını ve kanunun mecliste kabul edilmediği sürece iktisadi şartların düzelmeyeceğini belirtmiştir. Kanunla işçi sınıfına gerekli desteğin verilmemiş olacağını ifade etmiştir. II.

Abdülhamit döneminde sanayi ve işçiye destek çıkılmadığı için sanayinin gerilediğini belirtmiştir. Osmanlı'nın zorunlu ihtiyaçlarını bile yabancı devletlerden tedarik etmesinin ve sanayi girişimlerine yabancı kalınmasının affedilmeyecek bir hata olduğunu vurgulamıştır. Osmanlı'yı altı asır yöneten Müslüman unsurun iktisadi olarak geri kalmasının üzücü durum olduğunu ve bu duruma ise ticaret, sanayi ve ziraata olan rağbet eksikliğinin sonucu gelindiğini belirtmiştir. Rağbet eksikliğinin Meşrutiyet döneminde de devam etmesine izin verilmemesini talep etmiştir. Meclis-i Mebusan'da sanayi ve ticareti himaye eden bir kanunun hazırlanması ve sanayi ve ticaretle uğraşan kişilerin destekleyici girişimlerde bulunmasını önermiştir (1911: 14-15). Mustafa Suphi, *İhtiyaç-Say u Amel* başlıklı makalede hem maddi hem de toplumsal olarak gerçekleşen her türlü girişimin ihtiyaç sonucu şekillendiğini ve ihtiyaçları giderecek üretimin say u amelle elde edildiğini belirtmiştir. Cemiyetin ilerledikçe ihtiyacın arttığını, ihtiyaç artıkça cemiyetin ilerlediğini ve ihtiyacın insanların hayata olan bağlılığını artırıp daha çok çalışmasına imkân sağladığını ifade etmiştir (1911: 1-2). İnkılapların, insan ihtiyacının mükemmelleşmesi sonucu ortaya çıktığını Fransız inkılabının 17. asrın ikinci yarısından sonra ihtiyaç değişiklikleri sonucu ortaya çıkan aydınlanma düşüncesinin uyandırdığı ihtiyaçların sonucu oluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca bu tarz felsefi hareketlenmelere feyz veren dürtünün Fransız ziraat ve sanayicilerin çalışmak ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Fransız çiftçi ve zanaatçı ihtiyacına hitap etmeyen kanunların değiştirilmesi gerektiğini, Fransa'nın ziraat ve sanayisi geliştikçe yeni ihtiyaçların ortaya çıktığını ve ihtiyacın yarattığı zihinsel değişimin 1789 ihtilaline neden olduğunu vurgulamıştır (1911: 2-3). 1908 inkılabının da ihtiyaçların değişmesiyle düzenin artık sürdürülemeyeceği sonucu meydana geldiğini belirtmiştir. Osmanlılar Anadolu'ya yerleştikten sonra ihtiyacı doğrultusunda say u amel ederek cemiyetleri teşkil etmiş, çiftçiliği geliştirecek refaha eriştiklerini belirtmiştir. Üç beş asır silahını temizlemekten zevk alan Türklerin, zamanla

çiftini süren bir yaşam için say u amel etmeye başladığını ifade etmiştir. Ancak II. Abdülhamit döneminde sadece askeri işlerle meşgul olduğundan ilerlemenin yaşanmadığını ve bazı Türklerin işin farkına vararak 10 Temmuz inkılabını gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. 1908 inkılabının da Osmanlıların değişim ihtiyacından kaynaklandığını belirtmiştir. Arzu ve ihtiyaçların istibdattan kurtulma girişimlerine yol açtığını ve terakki için hürriyet ortamının yaratılması gerektiğini ifade etmiştir. Say u amelin hürriyetle daha işlevsel hale geleceğini belirtmiştir (1911: 3-4).

Reji harman amelesinden Yunus, *Amele Arkadaşlarıma* başlıklı makalede Avrupa'da değer verildiğinden işçiye rağbetin fazla olduğunu ancak Osmanlı'da bunun tersinin yaşandığını belirtmiştir. Birçok zamandan beri yaşanan atalet psikolojisi nedeniyle say u amel eksikliği olduğunu ve say u amelle iştigal eden kişilerin ise devlet kapısında bürokrat olma hevesi taşıdıklarını ifade etmiştir. Bu düşüncenin hâkim olmasının nedeni olarak çocukların *oku evladım seni kaleme katip vereceğim büyük adam olursun* gibi sözlerin yaygın bir şekilde kullanılması olduğunu belirtmiş, çocukların büyük adam olmayı sadece devlet kapısında memurluk etmeyi zannettiklerini ifade etmiştir. Bu düşüncenin çürütülmesinin önündeki engelin ilkinin halkın Batının gelişmişliğinden habersiz olması, ikincinin ise halkın sürü psikolojisine kapılıp girişimde bulunmaması olduğunu belirtmiştir (1911: 7). Meşrutiyetin ilan edilmesiyle halkın say u amel ederek ticaret ve sanayi gibi girişimlere rağbet ettikçe devletin bundan büyük istifade edeceğini belirtmiştir. Ancak iki buçuk senedir iki sektöre olan rağbetin azlığının üzücü durum olduğunu belirten Yunus, ülkeyi refaha eristirecek ve sanayi ve ticaretin gelişmesini sağlayacak kişilerin işçiler olduğunu vurgulamıştır. İşçinin hem sayı olarak az olduğunu hem de gerekli teşvikin gösterilmediğini belirtmiştir. İşçi mesleğini hakir gösterecek söz ve hareketlerin gençlerin bu tarz işlere say u amel etmemesinin nedeni olarak göstermiştir (1911:7-8). İşçi sınıfının bilgisini artıracak kurumlara ihtiyaç olduğunu, gençleri işçiliğe sevk edecek ve onlara

bilgiler verecek kurumların kurulmasında geç kalındığını ifade etmiştir. İşçileri toplumsal ve iktisadi konularda destekleyecek ve yol gösterecek bir işçi cemiyetine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Cemiyetin işçi şartlarını iyileştirecek ve onlara maddi ve manevi konusunda yardımcı olacak teşebbüslerde bulunması gerektiğini belirtmiştir. Derginin 2. sayısında Doktor Osman Macit'in de ifade ettiği gibi sosyalist fikirlere kapılarak işçinin grevlere sevk edilmesinin en son düşünülmesi gereken bir adım olduğunu belirtmiştir. Grevlerin öncelikle işçiye sonra ise sermayedar ve müşteriye zarar verdiğini vurgulamış ve işçilerin bu konuları dikkate alarak bilinçlendirilmesini önermiştir (1911: 8-9). Cemiyetlerin işçileri bu maksat doğrultusunda yönlendirilmesini ve mecbur kalındığı takdirde grev hakkının kullanılmasını vurgulamıştır. Osmanlı işçilerinin ülkenin çıkarları doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini ifade etmiş ve ülkenin gelişmesi için öncelikle düşünülmesi gereken noktalar olduğunu belirtmiştir. İşçi cemiyetlerin işçinin sosyal hayatına destek olmasını ve ticaret ve sanayinin gelişmesine yardımcı olacak girişimlerde bulunmasını talep etmiştir (1911: 9).

Osman Macit, *Amele ve Hükümet* başlıklı makalede, Fransız Paul Louis'in eserini tefrika etmiştir. Tefrika niyetiyle yazdığı giriş yazısında eserin işçi aleminde büyük tesir doğurduğunu belirtmiş, hem işçinin hem devletin birbirine karşı vazifelerine değinmesinin eserin tefrika edilmesinin nedeni olarak açıklamıştır. İlimli sosyalizmi tavsiye etmesi eserin tercümesinde rol oynadığını ve eseri tercüme ederek işçi sınıfına destek olmayı amaçladığını belirtmiştir. İşçinin yanlış kişiler tarafından hükümet için zararlı bir konuma geçilmesinden korktuklarını ve bu nedenle işçi olmayan kişilerin uyandırdığı grev ve kongrelerin mahiyeti hakkında işçileri bilgilendirmek istediğini ifade etmiştir. Roman gibi eserlerin tercüme edilmesinden ziyade bu tarz eserlerin tercüme edilmesinin yararlı olacağını vurgulamıştır (1911c: 10). Paul Louis'ten yapılan tercüme sebebiyle *İlimli sosyalist* (Odabaşı, 2013) şeklinde tanımlanan *Sa'y u Amel*, aslında sosyalizmi de toplum ve devlet birlikteliğinin bir aracı olarak

görmektedir. Osman Macit'in gayretleri muhtemel gelişmelere karşı önceden tedbir almak ve işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi şeklinde olmuştur. Osman Macit'in bir yazısına Ahmet Hulusi Efendi'den eleştiri geldiğini derginin üçüncü sayısının kapak sayfasında *Osman Macit'in Mavzer Fişekhanesi Ustalarından Ahmet Hulusi Efendi'ye* başlıklı cevap yazısından anlaşılmaktadır. Osman Macit, bu makalede, Doğu ülkelerinde işçi ücretlerinin düşük olmasına şaşırıldığını belirten Ahmet Hulusi'ye cevaben bölgede fiyatların ucuz ve halkın kanaatkâr bir ruh yapısına sahip olması nedeniyle şaşırılmaması gerektiğini belirtmiş, Doğu ülkelerinde işçi ücretinin düşük olmasının dile getirilmesiyle Osmanlı işçileri için de böyle bir temenni içerisinde olmadığını vurgulamıştır. İşçi ücretlerinin artırılabilirliğini belirtmiş ve geçenlerde terzi işçisinin ücretin artırılması için İstanbul'da grev yaptığını ve grevin başarıyla sonuçlandığını aktarmıştır. İşçinin az kazanmasına karşın Tiring ve Stein gibi hazır giyim mağazaların çok kazandığını ifade etmiş ve bu durumda en fazla kaybedenin ise Osmanlı milleti olduğunu vurgulamıştır (1911d: ks). Altıncı sayıda Ali Rıza Seyfi, Muharrir-i Nezih Muhterem Ali Rıza Seyfi Beyefendinin Heyet-i Tahririyemize Hitaben İrsal Buyurdıkları İltifatnamedir başlıklı yazıda derginin çıkışını takdir etmiş ve söz verip dergide sosyalizm hakkında yazacağı makaleyi bir hafta sonraki sayıya yetiştireceğini belirtmiştir ancak derginin 7 ve 8 sayılarında bu yazı görülmemektedir. Ali Rıza Seyfi, artık savaşların iktisadi savaş şeklinde yaşandığını dile getirmiş, eskiden askeri başarılarının devlete verdiği faydanın artık iktisadi üretimle mümkün olduğunu belirtmiştir. Ülkenin refahı için halkın ziraat ve ticaret gibi sektörlere rağbet etmesini temenni etmiştir. Büyük bir şairin ifade ettiği gibi *ziraat toprak kazıp elmas çıkarmaktır. Ticaret demir satıp altın kazanmaktır* mısrasına atıf yaparak tarım ve ticaretin gelişmesinin önemini vurgulamıştır (1911: 4-5). *Avrupa'da Amele Nasıl Himaye Ediliyor* başlıklı imzasız çıkan yazıda yazar, Avrupa ülkelerinde işçinin takdir edildiğini belirtmiş, İtalya ve

Fransa hükümetlerin işçi hakları konusunda birçok düzenleme yaptığını ifade etmiştir (1911g: 12).

4. SONUÇ

Say u Amel, işçi dergisi olmasına karşın ülkenin tüm iktisadi sorunlara değinmesi nedeniyle bir iktisat dergisi olarak yayım politikasını şekillendirmiştir. Derginin yönetim kadrosu sanayi sektöründe istihdam olan kişiler olması nedeniyle dergide işçi sorunları ve hakları genişçe yer almıştır. İktisadi eğitim yazılarının fazla olması da dergi yazarlarının bir kısmının eğitimci olmasından kaynaklanmaktadır. Dergi, işçilerin sosyal hakların geliştirilmesini savunmuş, bu konuda dergide yazılar da yazan Doktor Osman Macit vasıtasıyla Beşiktaş iskelesindeki muayenesinde işçi ve zanaatkar kesimi ve yakınlarına ücretsiz tedavi hizmetinin verilmesini sağlamıştır. *Say u Amel*, aynı zamanda gazete aracılığıyla işçilere iş imkânı sağlayacak duyurular yapmış ve ne gibi sektörlerde istihdamın açık olduğunu belirten yazılar da neşretmiştir.

Dergide en fazla işlenen üretim sektörü sanayidir. Sanayiye önemsemesi dergi yazarlarının sanayi kesiminde istihdam edilmesinden kaynaklanmaktadır. Osmanlı'nın iktisadi kalkınmasının nedeni olarak 19. yüzyıl başından itibaren halkın sanayi kesimine rağbet etmemesini göstermiştir. Osmanlı'nın klasik döneminde zengin ve çeşitli bir sanayi üretimin olduğunu belirten yazıların yayımlanmasıyla çalışarak tekrar sanayinin tesis edileceğine halkı inandırmak istemiştir. Halkın yerli ürünlere rağbet edip sanayi gibi özel girişimlerde say u amel ederse sanayinin tekrardan tesis edileceğini ve sanayi üretimin iç piyasayı karşıladıktan sonra yabancı ülkelere bile ihracat edeceğini vurgulamıştır. İhracatın artmasıyla sermaye birikiminin gelişeceğini ve bu nedenle ülkenin ihtiyaç duyduğu alt yapı tesislerinin inşa edileceğini belirtmiştir. Sanayi kesiminin önemsenmesine karşın tarımı da göz ardı etmemiş ve hükümetin tarımı geliştirici köklü adımları atmasını talep etmiştir. Doğru girişimler gerçekleştirilmesi ve yapılan girişimleri denetlenmesinden sonra tarımdan

ülkenin istifade edeceğini belirtmiştir. Devletin yapmış olduğu girişimleri merkezden yapılmasını eleştirmiş ve vilayetleri iyi bilen uzmanlardan istifade ederek vilayetlerdeki bürokratlardan istifade edilmesini önermiştir.

Say u Amel, sermaye konusuna da önem vermiştir. Sermayenin oluşumu için ne gibi politikaların yürütülmesi konusunda çeşitli öneriler getirmiştir. Sermaye eksikliğinin nedeni olarak sanayi ve tarımsal ürünlerinin dışarıdan karşılanmasını göstermiş ve ithal ürünler karşılığında sermayenin dışarıya aktığını belirtmiştir. Ayrıca sermayeyi teşvik eden hükümet girişimlerin olmamasını da bir faktör olarak öne sürmüştür. Sermaye birikimin artıracak kurumların eksik olduğunu ve var olan kurumların ise küçük birikimlere uygun olmadığını belirtmiştir. Ayrıca ticaretin önemszenmesi gerektiğini ve vilayetlerde üretilen ürünlerin büyük merkezler tarafından bilinmediğini belirtmiştir. Bunun da yurtiçi ticaretin gerilemesine bağlamış ve ticarete sergilerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Derginin önemsedığı diğer bir konu da mesleki eğitimidir. Mesleği eğitimin geri kaldığını belirtmiş sanayi, tarım ve ticaret gibi sektörlerin gelişmesi için eğitimin önemli olduğunu vurgulamıştır. Devletten bir an önce mesleki eğitim kurumlarının kurulması ve yaygınlaşması gerektiğini talep etmiştir. Mesleki eğitim kurumları yanında kurum içi eğitimin de verilmesi gerektiğini belirtmiş, bakanlığın hem çiftçiler ve işçiler hem de esnaflar olmak üzere yetişkinlere akşam derslerinin verilmesini ve onların modern bilgilerle donatılması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca eğitim kurumların açılmasında nicelden ziyade niteliğe önem verilmesi gerektiğini vurgulamış, tarım, sanayi ve ticaret gibi tüm sektörlerde eğitim kurumları açılmasına karşın kaliteli bir eğitim kurumun olmamasını eleştirmiştir.

İşçi konularına fazlaca değinmesi ve sütunlarında *ılımlı sosyalizmi işçilerin bilmesi gerektiğinin bir sakıncası yoktur* ifadesini kullanması, derginin ılımlı sosyalizmi savunan bir dergi olarak ifade edilmesine neden olmuştur. Ancak dergi, sosyalist bir yayın örneği olarak gösterilemez. Dergi, işçi konularını

sosyalist bir bakış açısıyla değerlendirmemiştir. İşçi sorunlarını fazlaca dillendirmesi ve bir işçi dergisi olduğunu ifade etmesi bazı araştırmacılar tarafından işçi ve sosyalist kelimeleri ışığında sosyalizmi benimseyen bir dergi olarak belirtilmesinin aksine *Say u Amel*, Türkçü bir perspektifle olaylara bakmıştır. İşçi sorunlarını milli bir bakış açısıyla vermiştir. Dergi, işçilerin sosyal haklarının geliştirilmesiyle sanayi üretimini artıracaklarını dile getirmiş ve milli kalkınmayla ülkenin tüm unsurlarının zenginleşeceğini belirtmiştir. İşçilerin de bu doğrultuda refaha erişmesini talep etmiş ve işçi sorunların halledilmesinin iktisadi kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç duyulmamaktadır.

KAYNAKÇA

Avrupa'da amele nasıl himaye ediliyor, (5 Ocak 1911g). *Say u Amel*. (SA) 2, 12.

Amele istikbal sandıkları, (9 Mart 1911b). SA. 6, 11-12.

Bizde ilancılık, (22 Aralık 1910c). SA. 1, 12.

Duhan rejisi İstanbul fabrikası amele teavün cemiyeti, (23 Şubat 1911a).SA.5, 16

Doktor Osman Macit Beye, (2 Şubat 1911e). SA. 4, 16.

Elektrikli tramvaylar, (2 Şubat 1911f). SA. 4, 16

Muhaberât-ı aleniye, (5 Ocak 1911h). SA. 2, 12.

Meslek, (22 Aralık 1910a). SA. 1, 1.

Muhibb-i sanat ve fen karilerimize, (22 Aralık 1910b). SA. 1, 11-12.

Reji amelesinin tatili eşkâli, (6 Nisan 1911c). SA. 8, 15-16

Trabzon'da bir şirket kurulduğuna dair başlıksız yazı, (23 Şubat 1911i). SA. 5, 16.

- Teşvik-i sanayi kanunu, (2 Şubat 1911d). SA. 4, 15.
- A. Ferid (22 Aralık 1910). Sanayi mektepleri ve edevatı ziraiye depoları.SA.1,9-10
- A. Ferid (2 Şubat 1911a). Petrol. SA. 4, 9-11.
- A. Ferid (2 Şubat 1911b). Numune tarlaları. SA. 4, 6-7.
- A. Ferid (23 Mart 1911c). Ziraat Nezaretinde Teşvikat-ı Ziraiye Şubesi. SA. 7, 8-9.
- A. Ferid (23 Şubat 1911d). Balcılığa dair: bir istatistik. SA. 5, 5-6.
- A. Agayef (19 Ocak 1911). Say u amelin derece-i ehemmiyeti. SA. 3, 1-3.
- A. Mümtaz (9 Mart 1911a). Politikacılık, İşçilik. SA. 6, 7-9.
- A. Mümtaz (6 Nisan 1911b). Çocuklarımız ferda-ı maarifimiz. SA. 8, 13-15.
- A. R. Seyfi (9 Mart 1911). Muharrir-i nezih muhterem Ali Rıza Seyfi Beyefendinin heyet-i tahririyemize hitaben irsal buyurdukları iltifatnamedir. SA. 6,4-5.
- Altın, H. (2008). Ethem Nejat ve eğitim tarihimizdeki yeri, *Turkish Studies*, 3/4.
- Asker, A. (2018). Ahmet Ağaoğlu'nun hayatı ve düşünceleri, *Türkiye ile Türk Dünyası Arasında Bir Köprü Yavuz Akpınar Armağanı*, Ankara: Bengü.
- Dağıstan, A. (1996). Milli mücadelede Mustafa Suphi olayı, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12/34.
- Demir, K. (2016). Osmanlı'da dergiciliğin doğuşu ve gelişimi (1849-1923), *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9.
- E. Tevfik (22 Aralık 1910). Top kralı yahut Alfred Krupp ve fabrikası 1. SA. 1, 4-9.
- E. Nejat (23 Mart 1911a). Tasarruf. SA. 7, 6-8.
- E. Nejat (19 Ocak 1911b). Çok mu yahut iyi mi. SA. 3, 3-6.
- E. Nejat (23 Mart 1911c). Asya şimendiferleri. SA. 7, 1-3.
- E. C. (5 Ocak 1911). Romanya seyahatinde hükümetten ne bekliyoruz. SA. 2, 7-9.

Erkek, M. S. (2012). *Bir meşrutiyet aydını Ethem Nejat 1887-1921*, İstanbul: Kitap.

H. Ferhat (23 Şubat 1911a/23 Mart 1911b). Siyaset-i iktisadiye. SA. 5, 7;1-4, 1-6.

Hüsnü, (19 Ocak 1911). Cemiyet-i müteşebbise. SA. 3, 12-13.

İ. Hakkı (23 Şubat 1911). *Say u Amel* sahibi ve müdürü Osman Kahraman Beyefendiye, SA. 5, 13.

İstanbulu, (2 Şubat 1911a). Ekmekçilik ve amele milli sanatımız ne halde Manastır muhabiri mahsusamızdan. SA, 4, 12-13.

İstanbulu, (6 Nisan 1911b). Şayak fabrikaları. SA. 8, 12-13.

İstanbulu, (9 Mart 1911c). Yün manastır muhabiri mahsusamızdan. SA. 6, 14-16.

Kahraman, A. (2003). *Mecmua-i Ebuzziya, İA 28*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

M. Said (2 Şubat 1911). Selanik Muhabirimizden Anadolu'da ve Rumeli'de Faizcilik. SA. 4, 13-14.

Mustafa Suphi (2 Şubat 1911). İhtiyaç-Say u Amel. SA. 4, 1-3.

O. Kahraman (22 Aralık 1910). Tophane fabrikaları. SA. 1, 10-11.

O. Kahraman (5 Ocak 1911a). Sanat askerlik. SA. 2, 9-10.

O. Kahraman (23 Şubat 1911b). Zeytinburnu sanayi mektebi. SA. 5, 7-9.

O. Kahraman (23 Mart 1911c). Askeri fabrikalar. SA. 7, 11-16.

O. Macit (22 Aralık 1910). Şark ile Garb arasında mübareze-i iktisadiye. SA.1, 2-4.

O. Macit (5 Ocak 1911a). Anglo-sakson kavminin hayatı imaliyesi. SA. 2, 1-4.

O. Macit (2 Şubat 1911b). Çocukların ameleliği. SA. 4, 3-5.

O. Macit (23 Şubat 1911c). Amele ve hükümet. SA. 5, 10-11.

O. Macit (19 Ocak 1911d). Mavzer fişekhanesi ustalarından Ahmet Hulusi Efendi. SA. 3, ks.

- Odabaşı, İ. A., (2013) II. Meşrutiyet döneminde emekten yana ve ılımlı sosyalizm yönetimli bir yayın: *Say u Amel, Akdeniz İletişim Dergisi*, 20/8.
- Refet, (19 Ocak 1911). Romanya’da *Say u Amel*. SA. 3, 6-8.
- Rumeli, (19 Ocak 1911). *Say u Amel*. SA, 3, 13-16.
- Safvet, (2 Şubat 1911a). Sanatta Geri Kalmamışız Kaybetmişiz. SA. 4, 11-12.
- Safvet, (9 Mart 1911b). Büyük dedelerimiz hem işçi hem dövüşçü imiş. SA.6, 5-7.
- Sarı, H. (2021). Osmanlı modernleşme sürecinde emek düşüncesi, İstanbul, İktisat.
- T. İsmail (23 Şubat 1911). Sanayi ve ticaret dâhiliyemiz nasıl terakki edebilir ve şayanı imtisal bir memleket. SA. 5, 11-12.
- Tahsin İrfan (9 Mart 1911). Bir Muallim namzedinin âmâlî. SA. 6, 13-14.
- Tuncay, M. (1980). Paul Dumont’un yazısı dolayısıyla Mustafa Suphi üstüne notlar, *Birikim*, 61.
- Yunus, (2 Şubat 1911). Amele Arkadaşlarıma. SA. 4, 7-9.
- Zengin, E. (2017). Türkiye işçi hareketleri tarihinde imalat-ı harbiye işçileri, *Belgi*, 13.

EXTENDED ABSTRACT

Although *Say u Amel* is a workers' magazine, it has implemented its publishing policy as an economics magazine because it addresses all the economic problems of the country. Since the management staff of the magazine are people who are employed in the industrial sector, workers' problems and rights have been widely covered in the magazine. The relatively high number of economic education articles in the journal is due to the fact that some of the writers of the journal are educators. The magazine advocated the improvement of workers' social rights and provided free treatment services to the workers and craftsmen and their relatives during the examination at Beşiktaş Pier,

through Doctor Osman Macit, who wrote an article on this subject in the newspaper. Say u Amel also made announcements to provide job opportunities to workers through the newspaper and published articles stating in which sectors employment is open.

The most processed production sector in Say u Amel is industry. The fact that he cares about the industry stems from the employment of magazine writers in the industrial sector. As the reason for the economic development of the country, he showed that the people did not favor the industrial sector since the beginning of the 19th century. By stating that there was a rich and diverse industrial production in the classical period of the Ottoman Empire, he wanted to convince the public that the industry would be established in the country again. Say u Amel emphasized that if the people prefer domestic products and act in private initiatives such as industry, the industry will be re-established and that industrial production will export even to foreign countries after meeting the domestic market. Say u Amel stated that with the increase in exports, capital accumulation will develop and therefore the infrastructure facilities needed by the country will be built. Despite the importance of the industrial sector, it did not ignore agriculture and wanted the government to take rooted steps to improve agriculture. Say u Amel stated that the country will benefit from agriculture after the right initiatives are taken and the initiatives are supervised. Say u Amel criticized the attempts of the state to be made from the center and wanted to benefit from the bureaucrats in the provinces by making use of the experts who know the provinces well.

Say u Amel also gave importance to the issue of capital. He gave various suggestions on what kind of policies should be carried out for the formation of capital. He showed that the industrial and agricultural products were met abroad as the reason for the lack of capital and stated that the capital flowed out in exchange for the imported products. He also cited the lack of government initiatives to encourage capital as a factor. He stated that the institutions that will increase the capital accumulation are lacking and that the existing institutions are not suitable for small savings. He also stated that trade should be given importance and that the products produced by the provinces are not known by the big centers, which is due to the decline in trade for the country and emphasized that the exhibitions are important. Another issue that the journal cares about is vocational education. He emphasized that education is important for the development of sectors such as industry, agriculture and commerce, and argued that vocational education institutions should be established and expanded as soon as possible from the state. He stated that in-house training should be provided alongside vocational education institutions, and that the ministry should give evening classes to adults, both farmers, workers and tradesmen, and that they should be equipped with modern

information. In addition, he emphasized that quality should be given importance rather than the number in the establishment of educational institutions, and emphasized that although there are educational institutions in all sectors such as agriculture, industry and trade in the country, he criticized the lack of a quality and well-equipped educational institution, and emphasized that quality should be given more importance than the number.

Although *Say u Amel* is a workers' magazine and is expressed in its columns as a magazine that defends moderate socialism or adopts socialism, it is not a problem that workers should know about moderate socialism, but the magazine is not a socialist publication. *Say u Amel* looked at the events with a Turkist perspective and gave a more national point of view to workers' problems, contrary to the fact that it talked about workers' problems too much and stated that it was a workers' magazine. The magazine argued that the improvement of the social rights of the workers would increase the industrial production and that the national development meant all the elements of the country, wanted the workers to reach prosperity in this direction and argued that the settlement of the problems would be beneficial for the realization of the economic development.